

การพัฒนาตนเองกับการศึกษาตามอัธยาศัย

ดร. วีรจักร สุปัญญะ*

การพัฒนาตนเอง

ความหมายและความสำคัญของการพัฒนาตนเอง

The American Heritage® Dictionary of the English Language (2004) ให้ความหมายของคำว่า 'self – development' ไว้ว่าหมายถึง “development of one's capabilities or potentialities.” และยังให้ความหมายของคำว่า 'personal development' และ 'personal growth' ซึ่งมีนัยเดียวกันกับ 'self - development' ไว้ดังนี้

“The term may refer to traditional concepts of education or training, but it is also associated with the New Age movement through professional development business trainers who offer counselling and coaching of personal transformation and "inner pathways" to solve social and psychological issues.

To understand this further: a man can have different personalities (at home / at office / at parties etc) but his personal self is one and cannot differ on each occasion. When someone is referring to personal development then he is meaning a full and total transformation from deep within and not just a temporary personality change for the occasion alone.” (<http://www.answers.com/topic/personal-development>)

ความหมายจากพจนานุกรมดังกล่าว สรุปได้ว่า การพัฒนาตนเอง หมายถึง การพัฒนาความสามารถหรือศักยภาพของบุคคล ซึ่งในปัจจุบันนอกจากความหมายของการพัฒนาตนเองจะมีนัยถึงการศึกษาก่อนหรือการฝึกอบรมแล้ว ยังกินความรวมถึงการพัฒนาตนเองเพื่อการพัฒนาวิชาชีพในเชิงธุรกิจ ตลอดจนกระบวนการที่เป็นความพยายามของบุคคลในการแก้ปัญหาทางสังคมและจิตวิทยาของตนเองอันเป็นผลจากการมีบทบาทต่าง ๆ ของบุคคลนั้น ๆ ในสังคมอีกด้วย แต่สิ่งที่สำคัญก็คือ การพัฒนาตนเอง เป็นการปรับเปลี่ยนที่มีลักษณะถาวรเกิดขึ้นจากส่วนลึกภายในตัวของบุคคล มิใช่เพียงการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพชั่วคราวตามสถานการณ์เท่านั้น

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

นอกจากนี้ความหมายที่พจนานุกรมนี้ให้ไว้ยังกล่าวถึง 'potentialities' ซึ่งแปลว่า 'ศักยภาพ' และ คำว่า 'ศักยภาพ' นี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2548 : <http://rirs3.royin.go.th/ridictionary/lookup.html>) ให้ความหมายว่าหมายถึง ภาวะแฝง อำนาจหรือ คุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่างๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้

ศักยภาพของบุคคลจึงยังไม่ใช่ความสามารถที่บุคคลแสดงออกมา แต่น่าจะหมายถึง คุณสมบัติที่มี อยู่ในตัวของบุคคลนั้น ๆ โดยบุคคลจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม แต่คุณสมบัติเหล่านั้นอาจจะนำออกมาใช้ให้เป็น ประโยชน์ หรืออีกนัยหนึ่งนำมาพัฒนาและใช้เพื่อให้ปรากฏเป็นผลอย่างหนึ่งอย่างใดออกมา ซึ่งการนำ "ศักยภาพ" หรือคุณสมบัติที่มีอยู่ออกมาใช้ให้ปรากฏผลเช่นนี้น่าจะเป็นความหมายของ "ความสามารถ"

Human Resource Development Council, the United States of America (2004 : <http://www.humtech.com/opm/grtl/ILS/ils8.cfm>) กล่าวถึงการพัฒนาตนเองว่า Self - development is taking personal responsibility for one's own learning and development through a process of assessment, reflection, and taking action ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลรับผิดชอบการเรียนรู้และพัฒนาความก้าวหน้าของตนเองโดยใช้กระบวนการประเมิน สะท้อนความคิด และลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

The Information Services and Technology (IS&T) Department, Massachusetts Institute of Technology (2004 : <http://web.mit.edu/ist/competency/tldev/self-development.htmlX>) กล่าวถึงการพัฒนาตนเองว่า Self - development means investigating new perspectives, attitudes, and behaviors, and taking steps to evaluate and improve one's own performance ซึ่งหมายถึง การที่บุคคลแสวงหามุมมอง ทักษะ และพฤติกรรมใหม่ ๆ ตลอดจน ประเมินและปรับปรุงการกระทำของตนเองตามลำดับขั้นตอน

อัญญา ศรีสมพร (2548 : <http://elearning.spu.ac.th/allcontent/hrm483/text/01.htm>) กล่าวว่า การพัฒนาตนเอง หมายถึง การเสริมสร้างตนเองให้บรรลุมุ่งหมายแห่งชีวิตโดยไม่เบียดเบียนสิทธิของ คนอื่น เป็นการสร้างสรรค์ พัฒนาชีวิตและการงานของตนให้สูงเด่น มีคุณประโยชน์และมีความสุข จะเห็นได้ ว่า การพัฒนาตนให้เจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และมีสภาพของชีวิตที่ดีขึ้นเป็นสิ่งที่ทุกคนมุ่งมาดปรารถนา สำหรับจุดหมายแห่งชีวิตของบุคคลนั้นอาจมีดังต่อไปนี้

- การพึ่งตนเองและเลี้ยงตนเองได้
- การประสบความสำเร็จในชีวิตการงาน
- การทำประโยชน์แก่สังคม

วัชรินทร์ ทองธีระ (2548 : http://www.geocities.com/mpa16_nida/Sujitra620.doc) ได้สรุปความหมายที่ สุจิตรา ธานันท์ ให้ไว้เกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง ว่า การพัฒนาตนเองประกอบด้วย 3 ส่วนที่สำคัญ คือ

1. การเสริมสร้างตนเองให้บรรลุ จุดมุ่งหมาย ของชีวิตตนโดยไม่เบียดเบียนสิทธิของคนอื่น
2. การเสริมสร้างให้การพัฒนาชีวิตและการพัฒนาของตนเอง สูงเด่น มีคุณประโยชน์และมี
ความสุข
3. การบรรลุจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ
 - 3.1 การพึ่งตนเอง
 - 3.2 ประสบความสุขในชีวิตการทำงานได้
 - 3.3 ทำประโยชน์ให้แก่สังคม

จากความหมายดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า การพัฒนาตนเอง มีความหมาย 2 ประการ คือ

1. ความหมายในเชิงกระบวนการ ซึ่งได้แก่ การแสวงหาความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า ให้แก่ตนเองของบุคคล ด้วยตัวของตัวเอง เพื่อการบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคม ด้วยความหมายนี้ การพัฒนาตนเองของบุคคลจึงประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

- 1.1 ความต้องการ แรงจูงใจ และเป้าหมายในการพัฒนาตนเอง
- 1.2 ความรับผิดชอบต่อตนเองในการนำตนเองสู่เป้าหมาย
- 1.3 ความรับผิดชอบต่อผู้อื่นในการนำตนเองสู่เป้าหมาย
- 1.4 การลงมือดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย
- 1.5 การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมาย
- 1.6 การวิเคราะห์และประเมินการพัฒนาตนเอง
- 1.7 การใช้ประโยชน์จากผลการพัฒนาตนเอง

2. ความหมายในเชิงผลสำเร็จ ซึ่งได้แก่ ความเจริญเติบโต ความก้าวหน้า อันเป็นผลจากการปรับเปลี่ยนตนเองอย่างถาวรของบุคคล ทั้งที่เกิดจากกระบวนการทางการศึกษาหรืออบรม หรือที่เกิดจากแรงจูงใจภายในของตนเอง

ปรัชญา ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง

โดยที่การพัฒนาตนเอง เป็นการที่บุคคลแสวงหาความเจริญ ความก้าวหน้า ให้แก่ตนเอง ด้วยตัวของตัวเอง เพื่อการบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคม จึงอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาตนเองมีที่มาจากแนวคิดที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ปรัชญาสาขาอัตภาวะนิยม (Existentialism)

ปรัชญากลุ่มอัตภาวะนิยม เชื่อว่า โลกนี้เป็นโลกของสภาวะการณ์ที่มีอยู่ของสรรพสิ่งทั้งหลาย มนุษย์จึงมีเสรีภาพในการเลือกและการกำหนดความรู้ความจริง ดังนั้น มนุษย์จึงมีสิทธิที่จะวินิจฉัยว่า สิ่งใด เป็นสิ่งที่มีความรู้และความจริงที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์แก่ตนเอง (วิจิตร ศรีสอ้าน 2545: 260 - 261)

2. ทฤษฎีพฤติกรรมกลุ่มมานุษยนิยม (Humanism)

นักมานุษยนิยมเชื่อว่า มนุษย์มีธรรมชาติเป็นคนดี มีเสรีภาพและความเป็นตัวของตัวเอง มีความต้องการ มีศักยภาพและมีความรับผิดชอบที่จะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่ตนจะเป็นไปได้ และ พฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลมาจากการเลือกรับรู้ของตนเอง (ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ 2544 : 20 – 24)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-directed Learning)

สรรวัชต์ ท่อไพศาล (2548 : http://ftp.spu.ac.th/spu1/xxlesson9_files/sunrat.htm) ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้แบบนำตนเองของนักทฤษฎีและนักการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ ดิกสัน (Dixon. 1996) อีเลียสและมาเรียม (Elias and Merriam. 1980) โนวอลล์ (Knowles. 1975) สเคเจอร์ (Skager. 1978) กริฟฟิน (Griffin. 1993) ทองจันทร์ หงส์ลดาธรมภ์ (2531) และรุ่ง แก้วแดง (2540) มีประเด็นสำคัญโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้แบบนำตนเอง มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีกลุ่มมานุษยนิยม ซึ่งมีความเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความดี มีความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง สามารถหาทางเลือกของตนเอง มีศักยภาพและพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างไม่มีขีดจำกัด มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น การเรียนรู้แบบนำตนเองจึงเป็นกระบวนการศึกษาหาความรู้ที่เป็นแบบเฉพาะของบุคคล

4. แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ของบุคคล (Learning Styles and Learning Patterns)

มีคำ 2 คำ ที่เกี่ยวข้องกับวิธีการเรียนรู้ของบุคคล ได้แก่ คำว่า 'Learning Styles' ซึ่งในที่นี้จะเรียกว่า 'ลีลาการเรียนรู้' และ 'Learning Patterns' ซึ่งในที่นี้จะเรียกว่า 'แบบแผนการเรียนรู้' ซึ่งในบางครั้ง คำทั้ง 2 คำนี้อาจจะใช้แทนที่กันได้ แต่ทั้ง 2 คำก็มีลักษณะเฉพาะต่างกัน

Litzinger & Osif (1992 : <http://www.cyg.net/~jblackmo/diglib/styl-a.html>) ให้คำอธิบายเกี่ยวกับคำว่า ลีลาการเรียนรู้ 'learning styles' ว่า เป็นวิธีการต่าง ๆ ที่เด็กและผู้ใหญ่ใช้ในการคิด และเรียนรู้ กล่าวคือ เป็นชุดของพฤติกรรมหรือแนวทางที่เด็กและผู้ใหญ่พัฒนาขึ้นและใช้อย่างต่อเนื่องคงที่ในการเรียนรู้ ซึ่งพฤติกรรมหรือแนวทางเช่นนี้สามารถพิจารณาตามกระบวนการเรียนรู้ได้ดังนี้

1. กระบวนการรับความรู้ (Cognition) – บุคคลรับความรู้ได้อย่างไร
2. กระบวนการทำความเข้าใจกับความรู้ที่ได้รับ (Conceptualization) – บุคคลประมวลเชื่อมโยง สร้างความรู้ใหม่จากข้อมูลอย่างไร

3. กระบวนการทางเจตคติ (Affective) – การจูงใจ การตัดสินใจ ค่านิยม สภาวะอารมณ์มีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลอย่างไร

The FreeDictionary.com (2004 : <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/learning+styles>) กล่าวถึง สติกาการเรียนรู้ หรือ 'Learning styles' ว่า หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ โดยที่บุคคลส่วนใหญ่มักมีวิธีการที่ตนเองชอบใช้ในการมีปฏิสัมพันธ์ รับ และประมวลสิ่งเร้าหรือข้อมูล และได้ให้ตัวอย่างการจำแนกสติกาการเรียนรู้ตามแนวคิดที่ได้มีการนำเสนอไว้ เช่น

1. Visual, Aural, Kinesthetic (VAK หรือ VARK) ประกอบด้วย

- 1.1 เรียนรู้จากภาพ (visual - learn by seeing)
- 1.2 เรียนรู้จากเสียง (aural or audial - learn by hearing)
- 1.3 เรียนรู้จากการอ่าน / เขียน (reading/writing - learn by processing text)
- 1.4 เรียนรู้จากการเคลื่อนไหวหรือการปฏิบัติ (kinesthetic or practical - learn by

doing)

2. Myers-Briggs Type Indicator (MBTI) ประกอบด้วย

- 2.1 เรียนรู้ด้วยการแสดงออก / ไม่แสดงออก (Extroverted/Introverted)
- 2.2 เรียนรู้ด้วยการหยั่งรู้ / ด้วยการสัมผัส (Intuitive/Sensing)
- 2.3 เรียนรู้ด้วยการคิด / ด้วยความรู้สึก (Thinking/Feeling)
- 2.4 เรียนรู้พิจารณาตัดสิน / ด้วยการรับรู้ (Judging/Perceiving)

3. Gardner's Multiple Intelligences ประกอบด้วยความสามารถในการเรียนรู้ด้านต่างๆ

ดังนี้

- 3.1 การเรียนรู้ด้านคำพูด / ภาษา (Verbal/Linguistic)
- 3.2 การเรียนรู้ด้านตรรกะ / คณิตศาสตร์ (Logical/Mathematical)
- 3.3 การเรียนรู้ด้านดนตรี (Musical)
- 3.4 การเรียนรู้ด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial)
- 3.5 การเรียนรู้ด้านร่างกาย / การเคลื่อนไหว (Bodily/Kinesthetic)
- 3.6 การเรียนรู้ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal)
- 3.7 การเรียนรู้ด้านความเข้าใจตนเอง (Intrapersonal)
- 3.8 การเรียนรู้ด้านธรรมชาติวิทยา (Naturalist)

3.9 การเรียนรู้ด้านปรากฏการณ์ (Existentialist)

เพ็ญสุดา จันทร (2541 : 16) กล่าวถึง ลีลาการเรียนรู้ (ผู้เขียนเรียกว่า ‘แบบการเรียนรู้’) สรุปได้ว่าเป็นลักษณะวิธีการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ที่ประกอบด้วยการรับรู้ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ การมีปฏิสัมพันธ์ และการตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนใช้ปฏิบัติเป็นประจำในการเรียนรู้ หรือเป็นลักษณะวิธีการที่ผู้เรียนชอบใช้ในการเรียนอย่างค่อนข้างคงที่ เป็นการอธิบายว่า ผู้เรียนเรียนอย่างไร

ส่วนแบบแผนการเรียนรู้ ‘Learning Patterns’ นั้น เป็นการประมวลลีลาการเรียนรู้แบบต่าง ๆ และสรุปเป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่บุคคลใช้ในการเรียนรู้หรือทำความเข้าใจกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่ง The University of Malta (2004 : <http://www.educ.um.edu.mt/lml/page.asp?pid=19>) ได้นำเสนอแบบแผนการเรียนรู้ไว้ 4 แบบ ดังตารางต่อไปนี้

แบบการเรียนรู้	ลักษณะของผู้เรียน
เรียนรู้แบบรวบยอด The Confluent Pattern	<ul style="list-style-type: none"> ● ชอบความท้าทาย ชอบความแปลกใหม่ กล้าเสี่ยง ชอบการริเริ่ม ประยุกต์ ไม่กลัวความล้มเหลว
เรียนรู้แบบปฏิบัติการ The Technical Pattern	<ul style="list-style-type: none"> ● ชอบลงมือปฏิบัติ ชอบทำงานคนเดียว ชอบวิเคราะห์รูปแบบและหน้าที่ของสิ่งต่าง ๆ แสดงสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยการแสดงทักษะ เรียนรู้จากประสบการณ์จริง
เรียนรู้แบบรายละเอียด The Precise Pattern	<ul style="list-style-type: none"> ● ชอบข้อมูล ชอบรายละเอียด ชอบอ่าน / เขียน ชอบซักถาม
เรียนรู้แบบขั้นตอน The Sequential Pattern	<ul style="list-style-type: none"> ● ชอบทำงานตามขั้นตอน ชอบวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ ชอบทำงานตั้งแต่ต้นจนเสร็จโดยไม่ถูกรบกวน

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเองข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาตนเองมีพื้นฐานมาจากความต้องการของบุคคลที่จะนำตนเองไปสู่เป้าหมายที่ตนเองเห็นว่ามีคุณค่าตามที่ตนเองกำหนดไว้ และกระบวนการที่จะนำตนเองไปสู่เป้าหมายนั้น เป็นกระบวนการที่บุคคลแต่ละคนเห็นว่าเหมาะสมกับศักยภาพและความสามารถของตนเอง หรืออาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาตนเองมีนัยถึงการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านของความต้องการ แรงจูงใจ ตลอดจนวิธีการที่บุคคลใช้ในการเรียนรู้อันเป็นแบบฉบับเฉพาะตนของบุคคลแต่ละคน

กระบวนการพัฒนาตนเอง

ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์ (2531. ; อ้างถึงใน สรรวัชต์ ห่อไพศาล. 2548 : http://ftp.spu.ac.th/spu1/xxlesson9_files/sunrat.htm) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบนำตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มแสวงหา องค์ประกอบของการเรียนรู้แบบนำตนเอง โดยจะอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม องค์ประกอบดังกล่าว ได้แก่ซึ่งบุคคลริเริ่มดำเนินการตามขั้นตอน ต่อไปนี้

1. การหาความจำเป็นของการเรียนรู้ของตน (Learning Needs)
2. การตั้งเป้าหมายของการเรียนรู้ (Learning Goals)
3. การแสวงหาแหล่งความรู้ทั้งที่เป็นวัสดุและเป็นบุคคล (Learning Strategies)
4. การเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน (Learning Strategies)
5. การประเมินผลการเรียนรู้ของตน (Learning Evaluation)

รุ่ง แก้วแดง (2540. ; อ้างถึงใน สรรวัชต์ ห่อไพศาล: http://ftp.spu.ac.th/spu1/xxlesson9_files/sunrat.htm) ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้ที่เรียนรู้แบบนำตนเอง นั้นจะต้องตอบคำถามต่อไปนี้ให้ได้

- ในส่วนของแรงจูงใจ จะต้องตอบคำถามว่า “ฉันต้องการอะไร”
- ในส่วนของเป้าหมาย จะต้องตอบคำถามว่า “เมื่อไปถึง ณ จุดนั้น จะเป็นอย่างไร”
- ในส่วนของภารกิจ จะต้องตอบคำถามว่า “ฉันต้องทำอะไร เพื่อให้ไปถึง ณ จุดนั้น”
- ในส่วนของบริบท จะต้องตอบคำถามว่า “ฉันต้องใช้ทรัพยากรอะไร”
- ในส่วนของความสามารถจะต้องตอบคำถามว่า “ฉันมีความสามารถทำอะไรได้บ้าง”
- ในส่วนของยุทธศาสตร์ จะต้องตอบคำถามว่า “แล้วฉันจะต้องทำอะไรจึงจะประสบความสำเร็จ”

ความสำเร็จ”

ณรงค์วิทย์ แสนทอง (2548 : <http://www.hrcenter.co.th/HRKnowView.asp?id=38>)

กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างแรงจูงใจในชีวิตของบุคคลก่อนเป็นอันดับแรก ซึ่งผู้ที่ได้รับประโยชน์มากที่สุดในการพัฒนาแบบนี้ คือ ตัวบุคคลนั่นเอง และถ้าบุคคลมีแรงจูงใจในชีวิตแล้ว ผู้ที่ได้รับประโยชน์ในลำดับต่อมาก็คือ ตัวองค์กร การพัฒนาแนวทางนี้จะเน้นการค้นหาตัวเอง การวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของตัวเอง การกำหนดเป้าหมายในชีวิต การกำหนดแนวทางไปสู่เป้าหมาย รวมถึงการจัดทำแผนการดำเนินชีวิตที่เป็นรูปธรรม พูด่าง ๆ คือ สอนบุคคลให้บริหารชีวิตของตัวเองก่อนนั่นเอง ถ้าบุคคลมีแผนการบริหารชีวิตที่ดีแล้ว บุคคลเหล่านั้นย่อมสามารถเชื่อมโยงเป้าหมายชีวิตเข้าสู่เป้าหมายในการทำงานขององค์กรได้ไม่ยากนัก

Vexen Crabtree (2004 : <http://www.vexen.co.uk/self/development.html>) เสนอว่า การพัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลควรมีขั้นตอนดังนี้

1. การทำความรู้จักตนเอง เพื่อรู้จักจุดเด่น จุดด้อย ลักษณะเฉพาะตัวของตนเอง โดยใช้ข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ

- 1.1 การวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่น
- 1.2 การวิเคราะห์ตนเอง
2. การพัฒนาตนเอง เพื่อให้มีคุณลักษณะต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับการแสวงหาประสบการณ์และการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการดังนี้
 - 2.1 การสร้างความมั่นใจในตัวเอง
 - 2.2 การทำความเข้าใจผู้อื่น
 - 2.3 การรักษาสภาพร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์
 - 2.4 การลดความต้องการทางวัตถุให้อยู่ในระดับพอดี
 - 2.5 การวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจกับเงื่อนไขและค่านิยมทางสังคม
 - 2.6 การคิดสงสัยใคร่รู้
 - 2.7 การใฝ่รู้ ใฝ่เรียน
 - 2.8 การมีความกล้าในการคิด กล้าพูด กล้าทำ
 - 2.9 การกำหนดเป้าหมายและแผนในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

จากแนวทางในการพัฒนาตนเองที่มีผู้เสนอไว้ดังกล่าว พบว่า กระบวนการพัฒนาตนเองประกอบด้วยสิ่งที่สำคัญ 5 ส่วน คือ

1. **การทำความเข้าใจตนเอง** ซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์ความต้องการ ความสามารถ และคุณลักษณะประจำตัวของตนเอง
2. **การทำความเข้าใจสภาพแวดล้อม** ซึ่งได้แก่ การวิเคราะห์สภาพสังคมและการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของตนเอง เพื่อมองเห็นความต้องการจำเป็นในการเสริม เต็มเต็มความรู้ ทักษะ และเจตคติ เพื่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในสภาพแวดล้อมที่ตนเองต้องเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย
3. **การกำหนดเป้าหมายและวางแผนการพัฒนาตนเอง** ซึ่งได้แก่ การกำหนดลำดับความต้องการกำหนดเป็นเป้าหมายในการพัฒนาตนเอง ตลอดจนการเลือกวิธีการหรือช่องทางที่จะนำตนเองไปสู่เป้าหมายนั้น
4. **การปฏิบัติการพัฒนาตนเอง** ซึ่งได้แก่ การดำเนินการพัฒนาตนเองด้วยวิธีการหรือช่องทางที่กำหนดไว้เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ
5. **การประเมินการพัฒนาตนเอง** ซึ่งได้แก่ การพิจารณากระบวนการพัฒนาตนเองว่าสามารถนำไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเป้าหมายหรือวิธีการที่จะให้การพัฒนาตนเองบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้น

การศึกษาตามอัธยาศัย

ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538 : 83) ให้ความหมายของ การศึกษาตามอัธยาศัย ว่า หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียนและไม่มีการสอบเรียนที่เหน็ดเหนื่อย ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการ อีกทั้งยังไม่จำกัดเวลาสามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในช่วงวัยตลอดเวลา

ทองอยู่ แก้วไทรสะ (2544 : 37 – 40) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การที่บุคคลใช้วิธีการที่หลากหลายที่นำไปสู่การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับและสร้างเสริมประสบการณ์ของตนเองด้วยตัวของตัวเอง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. มปป. : 9) ได้กล่าวถึง การศึกษาตามอัธยาศัย ไว้ในมาตรา 15 ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความ สนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคมสภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ (2544 : 19 – 23) กล่าวว่า การทำความเข้าใจการศึกษาตามอัธยาศัย ควรจะ ได้พิจารณาประเด็นต่อไปนี้ คือ

1. การศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งตามแต่สถานการณ์จะพาไปสถานการณ์แห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาไม่จำกัดสถานที่ อายุ กลุ่ม รูปแบบ หรือวิธีการเรียนรู้

2. การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ จะเป็นบุคคลวัตถุ สิ่งของ สถานการณ์ใด ๆ ก็ตาม จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เช่น เรียนจากพ่อแม่ เรียนจากการทดลองทำ เรียนจากการสัมผัสวัสดุ สิ่งของ สื่อ ฯลฯ การเรียนรู้ดังกล่าวเกิดขึ้น ณ จุดหนึ่ง ภายในใจของบุคคลเป็นจุด “จุด” ที่เกิดขึ้นเป็นกระบวนการภายใน

3. ลักษณะของการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาตามอัธยาศัย โดยทั่วไปมีลักษณะเฉพาะที่

- เป็นการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของการสนทนา (Conversation Base)
- ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดการเรียนรู้ด้วยตนเอง นับแต่เลือกที่จะเรียนรู้หรือไม่เรียน จะเรียนเรื่องใด และพอเพียงแล้วหรือยัง
- การเรียนรู้คาดหมายล่วงหน้าไม่ได้ (Unpredictable) บางสถานการณ์เกิดการเรียนรู้ แต่บางสถานการณ์ไม่เกิดการเรียนรู้ บางคนเกิดการเรียนรู้ แต่ในสถานการณ์เดียวกัน บางคนไม่เกิดการเรียนรู้

แต่บางสถานการณ์ไม่เกิดการเรียนรู้ บางคนเกิดการเรียนรู้ แต่ในสถานการณ์เดียวกัน บางคนไม่เกิดการเรียนรู้

- การประเมินผลอยู่ที่ตัวผู้เรียนเองเป็นสำคัญ แต่บางกรณีขึ้นอยู่กับบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย ที่จะยอมรับความรู้ที่เกิดขึ้นแต่ไม่มีรูปแบบการประเมินที่ชัดเจนแน่นอน

4. ผลของการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น มีอยู่โดยไม่รู้ตัวเพราะเป็นการสั่งสมมาทีละเล็กทีละน้อยไม่อาจคาดหวังได้ว่าผลของการเรียนรู้เป็นอย่างไรจนกว่าจะนำมาใช้ในชีวิตจริงการประเมินจึงทำได้ไม่ง่าย เพราะคุณค่าของผลการเรียนรู้ตามอัธยาศัยไม่ใช่สิ่งที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ต่อได้มากเท่ากับการนำไปใช้ในชีวิตจริง

5. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยจึงเป็นเพียงการจัดการให้บุคคลเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ในรูปแบบที่หลากหลาย โดยการจัดสภาพแวดล้อม บัณฑิตเกื้อหนุนบรรยากาศ สถานการณ์ให้บุคคลได้เรียนรู้

กล่าวโดยสรุป ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัยจึงอาจพิจารณาได้จาก 2 มุมมอง ได้แก่

1. จากมุมมองของผู้เรียน การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตที่เกิดขึ้นจากตัวของผู้เรียนเอง โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และผลของการเรียนรู้เกิดจากหรือเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของผู้เรียน

2. จากมุมมองของผู้จัดการศึกษา การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ใช้บุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม และสื่อต่างๆ เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการสื่อความหมายต่างๆ เป็นฐานของกระบวนการเรียนรู้ และมีประสบการณ์ การทำงาน การดำรงชีวิตประจำวัน สภาพแวดล้อม เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ลักษณะสำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัย

ทองอยู่ แก้วไทรชะ (2544 : 39 - 40) ได้ประมวลลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัย โดยอาศัยการเทียบเคียงกับการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ ดังนี้

1. การศึกษาตามอัธยาศัยมีรูปแบบที่ไม่เป็นรูปแบบที่จะอธิบายได้ชัดเจน (Non form) ไม่สามารถจับต้องหรือมองเห็นเหมือนการศึกษาในระบบที่มีโรงเรียนเป็นตัวแทนระบบ แต่รู้ว่ามีอยู่เพราะเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต (ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. 2544)

2. การศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสังคมที่มีหลายสถานการณ์ จึงมีหลายวัตถุประสงค์และไม่จำเป็นต้องเป็นวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเท่านั้น

3. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระบบอื่น ๆ อย่างไม่สามารถแยกออกให้ชัดเจนได้ กล่าวคือ บุคคลสามารถใช้การศึกษาตามอัธยาศัยระหว่างการเรียนในระบบไปพร้อม ๆ กัน (วิคินี คิลตระกูล และอมรา ปลูกัญญ์บุรณ์. 2544)

4. การศึกษาตามอัธยาศัยจึงเป็นการศึกษาที่มีหลากหลายรูปแบบและใช้วิธีที่ไม่เป็นทางการ (Multi forms) ต่าง ๆ ได้ไม่จำกัด

5. การศึกษาตามอัธยาศัยไม่จำเป็นต้องมีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน และไม่มีการสอน ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนเพื่อความรู้และนันทนาการ อีกทั้งยังไม่จำกัดเวลาเรียน (สุมาลี สังข์ศรี. 2544)

6. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการปล่อยอิสระตามอัธยาศัย ดังนั้นการประเมินผลจึงอยู่ที่ผู้เรียนเอง ผู้เรียนอาจจะรู้ตัว แต่สิ่งสมสิ่งที่ได้รู้ไว้จนมีการนำไปใช้จึงเกิดการเรียนรู้ (วิศนี ศิลตระกูล และอมรา ปฐภิญโญบุรณ. 2544)

7. การศึกษาตามอัธยาศัยสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต (Life orientation) เป็นลักษณะเฉพาะบุคคลที่สัมผัส หรือมีปฏิริยาต่อสภาพแวดล้อมซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันในแต่ละวัน รวมทั้งการเลือกรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัยในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่ การเลี้ยงดูกันในครอบครัว การทำงาน หรือการสร้างหรือประสบประสบการณ์ในแต่ละวัน (วิศนี ศิลตระกูล และอมรา ปฐภิญโญบุรณ. 2544)

8. การศึกษาตามอัธยาศัยมีกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นลักษณะเฉพาะที่อาจเกิดขึ้นได้ แต่อาจไม่มีผลเหมือนเดิม (ชัยยศ อิมสุวรรณ์ 2544)

9. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการอุบัติขึ้น อาจโดยจงใจหรือไม่จงใจ ไม่สามารถคาดหมายล่วงหน้าได้ (Accidental and Unpredictable) ไม่สามารถระบุลักษณะบ่งชี้ถึงผลการเรียนที่เหมือนกันได้ ทุกส่วนและทุกครั้ง บางครั้งอาจไม่มีผลใด ๆ เกิดขึ้น

10. การศึกษาตามอัธยาศัยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในลักษณะที่ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้และความหมายจากปัจจัยเอื้อในการเรียนรู้

11. การศึกษาตามอัธยาศัยมีลักษณะของการอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรม เป็นการไม่ผูกพันแต่เต็มใจที่จะเรียนรู้

12. การศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นทุกช่วงวัยต่อเนื่องไปตลอดชีวิต (From Womb to Tomb) จากการประมวลลักษณะสำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัยดังกล่าว อาจสรุปได้ว่าลักษณะสำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัยตั้งอยู่บนฐานคติ 4 ด้านต่อไปนี้

1. ฐานคติด้านความรู้ ประกอบด้วย

- 1.1 ความรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา
- 1.2 ความรู้เกิดจากกิจกรรมและความสนใจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล
- 1.3 ความรู้เกิดขึ้นได้ทั้งโดยจงใจและไม่จงใจ
- 1.4 ความรู้ไม่จำเป็นต้องสนองตอบวัตถุประสงค์ทางการศึกษาเสมอไป
- 1.5 ความรู้ไม่จำเป็นต้องจัดเป็นรายวิชา อาจอยู่ในรูปแบบของกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ

1.6 ความรู้อาจจัดขึ้นแบบมีแผนกำหนดไว้ล่วงหน้าโดยผู้จัด หรืออาจเกิดขึ้นจากตัวบุคคลเองโดยไม่ตั้งใจก็ได้

2. ฐานคติด้านจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ ประกอบด้วย

2.1 จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามอรรถาธิบายอาจเกิดขึ้นจากผู้จัด จากตัวบุคคล หรือจากกลุ่มบุคคลก็ได้

2.2 จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามอรรถาธิบายอาจเกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมในการศึกษา การทำงาน หรือการดำรงชีวิตก็ได้

3. ฐานคติด้านการจัดการ ประกอบด้วย

3.1 การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายมุ่งที่การอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ตามความสนใจและที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

3.2 การจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายมุ่งที่การสร้างปัจจัยหรือแหล่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งที่เป็นบุคคลและสิ่งไม่มีชีวิตต่าง ๆ

4. ฐานคติด้านการเรียนรู้ ประกอบด้วย

4.1 บุคคลมีแบบและวิธีการเรียนรู้เป็นของตนเอง

4.2 บุคคลมีวิธีการประเมินผลการเรียนรู้เป็นของตนเอง

รูปแบบและประเภทของการศึกษาตามอรรถาธิบาย

ทองอยู่ แก้วไทรยะ (2544 : 47 - 58) กล่าวว่า การศึกษาตามอรรถาธิบายมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ ไม่มีกำหนด และแบบแผนที่ชัดเจนเหมือนการศึกษาในและนอกระบบ รูปแบบการศึกษาตามอรรถาธิบายจึงมีได้หลากหลาย ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. **รูปแบบที่เป็นการเรียนรู้จากสถานการณ์หรือประสบการณ์** ซึ่งสถานการณ์ ประสบการณ์ นั้นอาจมีขึ้นเองตามธรรมชาติหรือโดยการสร้างของสิ่งมีชีวิต ซึ่งรวมมนุษย์ หรือเกิดจากการกระทำของสัตว์ก็ได้ หรือแม้กระทั่งสิ่งที่เกิดในสังคมปกติ โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับการศึกษาใด ๆ บางประเภทเป็นเพียงปัจจัยเอื้อต่อการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย เช่นการพูดคุย ถกเถียงปัญหา ทหารหรือ และการสืบค้นบางสิ่งบางอย่าง รวมทั้งแหล่งความรู้ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ ที่เล่น สนามกีฬา ชุมชน สมาคม ศาสนสถาน แหล่งวัฒนธรรม สื่อประเภทต่าง ๆ ตั้งแต่สื่อที่เป็นบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ และโทรคมนาคม ภูมิปัญญา การค้นคว้า การค้นพบ การประดิษฐ์ต่าง ๆ นวัตกรรม และงานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนการสื่อสารมวลชนที่มีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาโดยตรง

2. **รูปแบบที่เป็นการศึกษาย่อยในบริบทของการจัดการศึกษาหลัก** เช่น การจัดห้องสมุด การจัดทำ Homepage หรือ E-learning เป็นต้น

3. รูปแบบที่เป็นการศึกษาต่อเนื่อง เช่น การจัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการระหว่างการทำงาน การจัดการเรียนรู้เพื่อดูแลสุขภาพตนเองและผู้ป่วย เป็นต้น

จากรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัยดังกล่าว ทองอยู่ แก้วไทรฮะ (2544 : 49 – 50) ได้แบ่งประเภทของการศึกษาตามอัธยาศัยตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. การศึกษาตามอัธยาศัยในวิถีชีวิต ซึ่งมีได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาที่เป็นระบบแบบแผนโดยตรง เช่น การเรียนรู้จากครอบครัว สภาพแวดล้อมรอบตัว ฯลฯ

2. การศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดโดยองค์กร สถาบัน เพื่อจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่เป็นระบบแบบแผนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น โครงการกิจกรรมนิตินิต โบราณสถาน โบราณวัตถุ สื่อมวลชน ศูนย์กีฬา แหล่งท่องเที่ยว สื่อมวลชน ฯลฯ

3. การศึกษาตามอัธยาศัยตามธรรมชาติและสังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน เช่น โครงการรักษาน้ำเกิด กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ ฯลฯ

4. การศึกษาตามอัธยาศัยโดยอาศัยงานวัฒนธรรมและการบันเทิง เพื่อจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่เป็นระบบแบบแผนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น การแสดงพื้นบ้าน สื่อบันเทิงต่าง ๆ ฯลฯ

อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ไม่มีรูปแบบแน่นอน สิ่งสำคัญที่จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่

1. จุดมุ่งหมายการเรียนรู้ของบุคคล
2. รูปแบบการเรียนรู้ของบุคคล
3. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อมทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตซึ่งทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ตอบสนองจุดมุ่งหมายและรูปแบบการเรียนรู้ของบุคคลนั้น

ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาตนเองของบุคคลกับการศึกษาตามอัธยาศัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองและการศึกษาตามอัธยาศัย อาจสรุปความสัมพันธ์ระหว่าง 2 สิ่งดังกล่าว ได้ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาตนเองและการศึกษาตามอัธยาศัย ต่างมีจุดกำเนิดจากตัวของบุคคลนั่นเอง
2. การพัฒนาตนเองและการศึกษาตามอัธยาศัย ต่างยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านของความต้องการ แรงจูงใจ ตลอดจนวิธีการที่บุคคลใช้ในการเรียนรู้อันเป็นแบบฉบับเฉพาะตนของบุคคลแต่ละคน
3. กระบวนการพัฒนาตนเองและการศึกษาตามอัธยาศัย ต่างตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของบุคคล

4. รูปแบบของการพัฒนาตนเองและการศึกษาตามอัธยาศัยอาจมีแบบแผนหรือไม่มีแบบแผนก็ได้ ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ของบุคคลแต่ละคน

5. จุดมุ่งหมายของการพัฒนาตนเองและการศึกษาตามอัธยาศัย ต่างมุ่งที่การได้มาซึ่งข้อมูลความรู้ของบุคคล เพื่อใช้ประโยชน์ปรับปรุงตนเองให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่ว่าจะเป็นด้านครอบครัว การทำงาน การปรับตัวในสังคม หรือการนันทนาการพักผ่อนหย่อนใจ

6. การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นวิธีการหนึ่งในการพัฒนาตนเองของบุคคล

จากความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาตนเองและการศึกษาตามอัธยาศัยที่กล่าวข้างต้น อาจยกตัวอย่างให้เห็นได้ดังนี้

นาย ก รู้สึกว่าตนเองยังขาดความรู้และทักษะในการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะเห็นว่าหากเขามีความรู้และทักษะนี้ เขาจะสามารถทำวิจัยเพื่อหาคำตอบในเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการคิดของกลุ่มเป้าหมายที่เขาสนใจได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และยังอาจจะนำความรู้และทักษะดังกล่าวไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนางาน ตลอดจนเพื่อความก้าวหน้าในหน้าที่ของตนเองได้อีกด้วย ด้วยเหตุนี้ นาย ก จึงต้องการที่จะเติมเต็มในส่วนที่เขารู้สึกว่ายังขาดอยู่นั้น และชวนขยายหาวิธีการที่จะทำให้เขาได้ความรู้และทักษะที่เขาคิดว่ายังขาดอยู่ซึ่งนั่นหมายถึงจุดเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาตนเองของนาย ก

จุดเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาตนเองของนาย ก เช่นนี้ จะเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการแสวงหาความรู้และทักษะด้วยวิธีการต่าง ๆ โดย นาย ก อาจจะสมัครเข้ารับการอบรม หรืออาจจะค้นคว้าหาความรู้จากเอกสารตำรา ตลอดจนทดลองทำวิจัยเชิงคุณภาพแบบง่าย ๆ เพื่อเป็นการฝึกปฎิบัติภายใต้การแนะนำของผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลักษณะแบบแผนในการแสวงหาความรู้ที่นาย ก ถนัดและสนใจ ซึ่งการแสวงหาความรู้ของนาย ก ดังกล่าวก็คือ การแสวงหาความรู้ตามอัธยาศัยของนาย ก นั่นเอง

ดังนั้น การพัฒนาตนเองและการศึกษาตามอัธยาศัยจึงเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและเกิดควบคู่กันอยู่ตลอดเวลาในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคล การพัฒนาตนเองไม่อาจเกิดขึ้นเฉพาะในสถานศึกษา และจากครูหรือผู้สอนเท่านั้นได้อีกต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพของสังคมปัจจุบันที่บุคคลจำเป็นต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ดังนั้น การส่งเสริมให้สภาพแวดล้อมในสังคมเป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่มีคุณภาพสำหรับบุคคลจึงเป็นสิ่งที่ทุกภาคของสังคมจำเป็นต้องร่วมมือกันดำเนินการให้ปรากฏเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2538). **สารานุกรมการศึกษาลดชีวิต เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว.
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. (2544). “แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต,” **การศึกษานอกโรงเรียน**. 4(6) : 19 - 23.
- ชัยฤทธิ์ โพธิสุวรรณ์. (2544). **การศึกษาผู้ใหญ่: ปรัชญาตะวันตกและการปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณรงค์วิทย์ แสนทอง. (2548). **การพัฒนาคนแนวใหม่ : Inside Out Dvelopment Approach**.
(ออนไลน์) ค้นหาจาก : <http://www.hrcenter.co.th/HRKnowView.asp?id=38>.
เข้าถึงเมื่อ มกราคม, 2548.
- ทองอยู่ แก้วไทรชะ. (2544). “ระบบการศึกษา,” **ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญาและหลักการศึกษานอกระบบ
หน่วยที่ 1**. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525**. (ออนไลน์) ค้นหาจาก :
<http://rirs3.royin.go.th/ridictionary/lookup.html>. เข้าถึงเมื่อ มกราคม, 2548.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542**.
กรุงเทพฯ : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- เพ็ญสุดา จันทร. (2541). **ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแบบการคิดกับเทคนิคการสอนแบบบรรยายที่มีต่อผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3**. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต.
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชรินทร์ ทองธีระ. (2548). **Mp สรุปล / เตรียมสอบ รอ 620 HRM การจัดการทรัพยากรมนุษย์**. (ออนไลน์)
ค้นหาจาก : http://www.geocities.com/mpa16_nida/Sujittra620.doc. เข้าถึงเมื่อ
มกราคม, 2548.
- วิจิตร ศรีอ้าน. (2545). “อรรถาภิธาน,” **เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานการศึกษา หน่วยที่ 7 ปรัชญา
การศึกษาร่วมสมัย**. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สรรรัชต์ ท่อไพศาล. (2548). **การเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self-directed Learning)**. (ออนไลน์)
ค้นหาจาก : http://ftp.spu.ac.th/spu1/xxlesson9_files/sunrat.htm. เข้าถึงเมื่อ มกราคม,
2548.
- อัญญา ศรีสมพร. (2548). **ความสัมพันธ์ของการพัฒนาตนเองกับการเปลี่ยนแปลงในโลกาภิวัตน์**.
(ออนไลน์) ค้นหาจาก : <http://elearning.spu.ac.th/allcontent/hrm483/text/01.htm>.
เข้าถึงเมื่อ มกราคม, 2548.

- Litzinger & Osif. (2004). **Learning Style Preferences.** (Online) Available :
<http://www.cyg.net/~jblackmo/diglib/styl-a.html>. Retrieved January, 2004.
- The American Heritage® Dictionary of the English Language. (2004) **Self-development.**
(Online) Available : <http://www.answers.com/topic/personal-development>.
Retrieved January, 2004.
- The FreeDictionary.com. (2004). **Learning Styles.** (online) available :
<http://encyclopedia.thefreedictionary.com/learning+styles>. Retrieved January,
2004.
- The Information Services and Technology (IS&T) department, Massachusetts Institute of
Technology. (2004). **Self-development.** (Online) Available : [http://web.mit.edu/
ist/competency/tldev/self-development.html](http://web.mit.edu/ist/competency/tldev/self-development.html). Retrieved January, 2004.
- The United States of America Human Resource Developemnt Council. (2004).
Individual Learning Strategies. (Online) Available :
<http://www.humantechnology.com/opm/grtl/ILS/ils8.cfm>. Retrieved January,
2004.
- The University of Malta. (2004). **The Learning Patterns.** (Online) Available :
<http://www.educ.um.edu.mt/lml/page.asp?pid=19>. Retrieved January, 2004.
- Vexen Crabtree. (2004). **Self-Development.** (Online) Available :
<http://www.vexen.co.uk/self/development.html>. Retrieved January, 2004.